

“DÜZMECE” OLARAK ANILAN MUSTAFA ÇELEBİ ve BİZANS (1415–1416/17)

Ferhan Kırıldökme MOLLAOĞLU*

Özet

Sultan I. Mehmed tahta geçtikten sonra (1413) Süleyman Çelebi'nin 1403 yılında Bizans ile yapmış olduğu anlaşmayı onaylamış ve harekât merkezini Anadolu'ya kaydırarak yaklaşık iki yıl sonra bölgede Osmanlı hâkimiyetinin tesisi için önemli adımlar atmıştır. Ancak I. Mehmed'in faaliyetleri Ankara Savaşı sonrasında kurulan statükoyu bozduğundan Timurlu Şahruh “Düzmece” olarak anılan Mustafa Çelebi'yi serbest bırakmıştır. Bundan sonra Mustafa Çelebi Anadolu'ya gelmiş ve 1415 Ocak'ında Bizans ve Venedik'ten yardım istemiştir. Anadolu'da Karamanoğlu İbrahim Bey ve İsfendiyar Bey'den destek gören Mustafa, Eflak Voyvodası Mircea ile ittifak yaptıktan sonra Balkanlara geçmiş (1415 Ağustos sonu) ve Cüneyd Bey'in de ona katılmasından sonra 1416 yılının Ekim'inde Rumeli'de iktidar mücadelesine girişmiştir. Sultan I. Mehmed isyancıların üzerine yürümüş ve Selanik'e sığınmaları sebebiyle kenti kuşatarak kendisine teslim edilmelerini istemiştir. İmparator II. Manuel Sultan I. Mehmed'e bir elçi göndererek sığınmacıları teslim etmesinin imkânsız olduğunu belirtmiştir. I. Mehmed, 1416 yılının Aralık sonu veya 1417 yılının Ocak başında Bizans ile bir anlaşma yapmış ve kendi hayatı boyunca Mustafa'nın serbest bırakılmaması koşuluyla İmparatora yıllık üçyüz bin akçe ödemeyi kabul etmiştir.

Anahtar Sözcükler: Bizans, Osmanlı, I. Mehmed, II. Manuel Palaiologos, VIII. İoannes, “Düzmece” Mustafa, Selanik, Bizans Kaynakları

* Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Abstract

The So-Called “False” Mustafa and Byzantium (1415–1416/17)

In 1413, when Mehmed I became the sole ruler of the Ottoman State he consented to the agreement that Süleyman Çelebi had signed with Byzantium in 1403 and he started to campaign in Anatolia. After a couple of years of long military actions he made important steps for the restoration of the Ottoman rule in the area and reversed the status quo since the Battle of Ankara. As a result of this new situation Timurid Shahrugh released the so-called “False” Mustafa who afterwards came to Anatolia where he sought help from Byzantium and Venice (January 1415). In Anatolia he gain support from Karamanoglu Ibrahim Beg and İsfendiyar Beg. After establishing an alliance with Mircea, the Voyvoda of Wallachia and crossed to the Balkans (late August 1415) and on October 1416 he started a campaign for the rule of the Ottoman State in Rumeli with the participation of Cüneyd Beg at his side. Upon this incident Sultan Mehmed marched against the insurgents and besieged Thessalonike where he demanded their hand over. Emperor Manuel II sent an envoy to Sultan and declared that he would not surrender the refugees. In late December 1416 or in early January 1417, Sultan Mehmed came to an agreement with Byzantium and accepted to pay the annual sum of three hundred thousand akças. In return Emperor Manuel promised to keep Mustafa in prison during Mehmed's lifetime.

Keywords: *Byzantium, Ottoman, Mehmed I, Manuel II Palaiologos, Ioannes VIII, “False” Mustafa, Thessalonike, Byzantine Sources*

1. Giriş

15. yüzyılın başında Sultan I. Bayezid (1389–1402) merkezi bir imparatorluk kurmak için önemli adımlar atmış ve Osmanlı Devleti'nin hâkimiyet sahasını Balkanlar ve Anadolu'nun büyük bir kısmını içine alacak şekilde genişletmiştir. 1394 yılında Bizans'ın başkentini kuşatmaya başlamış, Mora'ya akınlar düzenlemiş ve Niğbolu'da Haçlı ordusu karşısında zafer kazanmıştır. Ayrıca Bulgaristan ve Arnavutluk'u doğrudan Osmanlı idaresine bağlamış ve Eflak Voyvodası Mircea'yı da Tuna'nın kuzeyine sürmüştür. Anadolu'da da yoğun bir askeri harekâta girişen I. Bayezid, Karamanoğlu ve Kadı Burhaneddin'in toprakları da dâhil olmak üzere Türk beyliklerini ilhak ederek Osmanlı Devleti'nin sınırlarını Fırat'a dayandırmıştır. Fakat aynı tarihlerde, Türkistan ve İran'da güçlü bir devlet kuran Timur (1335–1405), kendini İlhanlıların varisi sayarak Anadolu'da hak iddia etmeye başlamıştır. Taraflar arasında uzlaşma sağlanamayınca iki ordu Ankara yakınındaki Çubuk Ovası'nda karşı karşıya gelmiş ve Ankara Savaşı'nda (28 Temmuz 1402) I. Bayezid, Timur tarafından yenilmiş ve esir alınmıştır. Bu yenilgi sonrasında Osmanlı Devleti dağılma noktasına

gelmiştir: İstanbul kuşatması son bulmuş, Anadolu Beylikleri yeniden tesis edilmiş ve geri kalan Osmanlı toprakları I. Bayezid’in oğulları, çelebiler, arasında paylaşılmıştır (İnalçık, 1989: 247–254; Imber, 1990: 37–56; Kastritsis, 2007: 41–40).

Sultan I. Bayezid’in oğulları arasında ilk harekete geçen Süleyman Çelebi, Timur karşısında konumunu güçlendirmek için Bizans’a bir anlaşma önermiştir. İmparator II. Manuel Palaiologos (1391–1425) Batıdan yardım sağlamak amacıyla görüşmelerde bulunmak üzere 10 Aralık 1399’da İstanbul’dan ayrılmış bulunduğu müzakereler II. Manuel’in yeğeni ve naibi VII. İoannes ile sürdürülmüştür. Venedik, Süleyman Çelebi ile Bizans arasında arabuluculuk yapmış ve 1403 yılının Ocak veya Şubat ayında anlaşmaya varılmıştır.¹ II. Manuel de 9 Haziran 1403’te İstanbul’a gelince söz konusu anlaşmayı onaylamıştır (Barker, 1969: 123–224). 1403 Antlaşması olarak bilinen bu mutabakat uyarınca, Chalkidike Yarımadası da dâhil Selanik kenti² ve civarı, Panidos ve Misivri arasında Marmara Denizi’nden Karadeniz’e kadar uzanan bölge ile Skiathos, Skopelos ve Skyros adaları Bizans’a bırakılmıştır. Ayrıca Süleyman Çelebi, Bizans İmparatorunun izni olmaksızın Osmanlı gemilerinin Çanakkale ve İstanbul Boğazı’na girmeyeceğini taahhüt etmiştir. En önemlisi, Osmanlı Devleti ile Bizans arasındaki ilişki yeni bir zemin üzerine kurulmuştur. Buna göre Bizans artık Osmanlıların haraçgüzarı ve vasalı olmaktan çıkmıştır (Dennis, 1971–78: 153–166; Zachariadou, 1983: 270–271 ve 274–283; Kastritsis, 2007: 50–59).

Ankara Savaşı’nı takip eden yıllarda Osmanlı Devleti’nin Anadolu ve Rumeli’deki toprakları I. Bayezid’in oğulları arasında yaşanan şiddetli iktidar mücadelesine sahne olmuştur. Tarihte “Fetret Devri” olarak anılan bu dönemde, Anadolu beylerinin yanı sıra Bizans İmparatoru II. Manuel Palaiologos ve Eflak Voyvodası Mirçea olayların seyrini belirleyen bölgesel aktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu kuvvetler “güçlenen şehzadeye karşı zayıf olanı desteklemek” şeklinde özetlenebilecek bir politika takip ederek I. Bayezid’in oğulları arasındaki mücadelede etkin bir rol oynamışlardır. Bu bağlamda, Süleyman Çelebi’nin güçlenmesinden rahatsız olan Anadolu beyleri, Mehmed Çelebi, Voyvoda Mirçea ve İmparator II. Manuel ortak hareket ederek Musa Çelebi’nin Rumeli’de ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Ancak Musa Çelebi 1403 Antlaşması’nı tanımadığını ilan ederek Bizans’a karşı saldırıya geçince İmparator yeniden Süleyman Çelebi’den yana tavır almıştır. Musa Çelebi’nin Süleyman

¹ Venedik, Ceneviz, Nakşa (Naksos) Dükü ve Rodos Şövalyeleri de 1403 Antlaşması’na taraf olmuşlardır.

² Selanik kenti 1387 yılında kendi isteğiyle Türklere teslim olmuştur (Delilbaşı, 1989: 3).

karşısında galip gelmesinden (17 Şubat 1411) sonra da Süleyman'ın oğlu Orhan'ı Selanik civarına göndermiş ve Mehmed Çelebi'nin Rumeli'ye geçmesine yardım etmiştir. Mehmed Çelebi ile Musa Çelebi arasındaki iktidar mücadelesi yaklaşık iki yıl sürmüş ve 5 Temmuz 1413'te Mehmed'in zaferiyle sonuçlanmıştır (Imber, 1990: 56–73; Kastritsis, 2007: 59–194).

I. Mehmed'in zaferi şehzadeler arasındaki saltanat kavgasının sonu ve Osmanlı Devleti'nin Anadolu ile Rumeli'deki topraklarının yeniden bir sultanın idaresi altında toplanması anlamını taşımaktadır. Bu mücadelenin son safhasında İmparator II. Manuel'in yanı sıra Anadolu beylerinden Dulkadiroğlu, Sırp Despotu Stefan Lazarevic ve George Brankovic ile Musa'nın uyguladığı merkezîyetçi politikalarından memnun olmayan Rumeli uc beyleri Mehmed'in yanında yer almışlardır. Sultan Mehmed tahta çıktıktan kısa bir süre sonra “Sırbistan'ın ve Eflak ülkesinin, Bulgaristan'ın ve Yanya Despotu'nun, ayrıca Mora Despotu'nun ve Achaia Prensi'nin” elçilerini kabul etmiş ve barışçıl bir politika izleyeceğine dair taahhütte bulunmuştur (Doukas, 1958: 133; İnalçık, 1991: 975). Bizans ile ilişkilerinde de benzer bir siyaset takip etmiştir. Bir Bizans kaynağındaki anlatıya göre I. Mehmed, hükümdar olduktan sonra “Helenlere karşı hoşgörülü davranmış ve istediklerini yerine getirmeye ihtimam göstermiştir” (Chalkokondyles, 1922: 190). Ayrıca Musa Çelebi tarafından ele geçirilen “Marmara ve Karadeniz sahilindeki bir kısım kale ve köyleri” teslim etmeyi kabul etmiştir (Doukas, 1958: 133). Kaynaklarda taraflar arasında bir “anlaşmanın” yapıldığına dair bilgi vardır (Doukas, 1958: 133; Chalkokondyles, 1922: 190). Böylece I. Mehmed, Süleyman Çelebi'nin 1403 yılında Bizans ile yapmış olduğu antlaşmayı onaylamıştır (Imber, 1990: 76).

Sultan I. Mehmed iktidarının ilk yıllarında Rumeli'de uzlaşmacı bir tavır sergileyerek harekât merkezini Anadolu'ya kaydırmıştır. Böylece kimi Anadolu Beyliklerini ilhak edip, kimilerini haraçgüzar konumuna indirerek Osmanlı Devleti'nin yeniden güçlenmesini sağlamıştır. Mustafa Çelebi'nin ilk saltanat iddiası Sultan I. Mehmed'in yeniden bir merkezi devlet kurmak için faaliyetlerini yoğunlaştırdığı döneme isabet etmektedir. Bu çalışmada, Mustafa Çelebi'nin ortaya çıkışından itibaren ilk saltanat iddiası süresince Bizans ile olan ilişkileri Grekçe anlatılar başta olmak üzere dönemin diğer kaynakları da kullanılarak ele alınmaya çalışılacaktır.

2. Mustafa Çelebi'nin Ortaya Çıkışı ve Bizans

Sultan I. Bayezid'in oğlu Mustafa Çelebi'nin Hamid-ili ve Tekke sancağı askerleriyle birlikte Ankara Savaşı'na katıldığı bilinmektedir. Düstûrnâme-i Enverî'de “Mustafâ'yı Çağatay itdi esîr niçe yıldan sonra geldi ol emîr” şeklinde bir kayıt vardır (Enverî, 2003: 42). Genel olarak

Mustafa'nın Timur tarafından esir alındığı ve Semerkant'a götürüldüğü kabul edilmektedir (Uzunçarşılı, 1947: 367–368; Tekindağ, 1960: 687; Heywood, 1993: 710–711). Mustafa Çelebi'nin, I. Bayezid'in gerçek oğlu değil de bir “düzmece” olduğu görüşünün ilk saltanat iddiası sırasında öne sürüldüğü anlaşılmaktadır. Bununla ilgili Bizans kaynaklarında iki farklı kayıt bulunmaktadır. İlk kayda göre Mustafa'nın ölüm haberi I. Mehmed'e bildirilmiş ve “Mustafa'nın hayatta olduğuna dair bir bilgileri bulunmadığından Mehmed, Mustafa'nın Bayezid'in gerçek oğlu olmadığını” yaymıştır (Chalkokondyles, 1922: 191). Diğer kayıta bu iddiayı I. Mehmed'in Veziri Azamı ve Rumeli Beylerbeyi Bayezid Paşa dile getirmektedir. Buna göre bu “düzmece”yi I. Mehmed zamanında İmparator II. Manuel, I. Bayezid'in oğlu olarak ortaya çıkarmıştır. Ancak bu şahsın gerçek Mustafa Çelebi ile bir ilgisi yoktur. Çünkü Sultanın kendisine belirttiği üzere Mustafa ölmüştür (Doukas, 1958: 187–191).³

Chalkokondyles ve Doukas Mustafa Çelebi'nin I. Bayezid'in gerçek oğlu olduğu noktasında birleşirken Bizans kaynaklarından bir tek Sphrantzes onun bir “düzmece” olduğunu belirtmiş ve kendisinden bahsederken “plastos/sahte” sıfatını kullanmıştır (Sphrantzes, 1990: 10). Hangi sebeple böyle anıldığına açıklık getirmediği halde Mustafa'nın ilk saltanat iddiasıyla ilgili gelişmeleri naklederken bu sıfatı kullanmış olması dikkat çekmektedir. Osmanlı kaynaklarında Mustafa Çelebi'nin ilk saltanat iddiasıyla ilgili hiç bilgi yoktur. Bu kaynaklara göre Mustafa, Sultan II. Murad'ın tahta çıkmasından sonra Sultan I. Bayezid'in oğlu olduğu iddiasıyla Selanik civarında ortaya çıkan bir “düzmece”dir. Ayrıca bu kaynaklarda Mustafa'nın birinci ve ikinci saltanat iddiasının birbiriyle karıştırıldığı anlaşılmaktadır (Uzunçarşılı, 1947: 367–368). Sadece Enverî, “Gitti ol Sultân Mehemmed oldu şâh Mustafâ çıkdı bulımaz mülke râh” ifadesiyle Bizans kaynaklarıyla paralel bilgi vermektedir (Enverî, 2003: 42). Günümüzde tüm araştırmacılar Mustafa'nın bir “düzmece” olmadığı konusunda birleşmektedirler (Uzunçarşılı, 1947: 368; Tekindağ, 1960: 687; Heywood, 1993: 710).

Mustafa Çelebi'nin ilk saltanat iddiasının Sultan I. Mehmed'in Anadolu'da giriştiği harekâtla ilintili olduğu Prof. İncalcık tarafından tespit edilmiştir. Buna göre “Timurlu Şahruh Ankara Savaşı sonrasında bölgede kurulan statükonun devamında kararlı bir tutum içinde olmuş” (İncalcık, 1989: 262) ve bu sebeple Osmanlı yayılmasından rahatsızlık duyarak “Mustafa'yı serbest bırakma kararı almıştır” (İncalcık, 1991: 976). Mirza Şahruh ile I. Mehmed arasındaki yazışma, Şahruh'un Mustafa Çelebi'yi serbest bırakma yönündeki kararının altında yatan sebepleri ortaya koyması

³ Bayezid Paşa bu iddiayı Mustafa'nın ikinci saltanat iddiası sırasında (1421) dile getirmiştir.

bakımından önem arz etmektedir (İnalçık, 1991: 976; Kastritsis, 2007: 203–205; Aka, 1994: 144).

Mustafa Çelebi'nin hangi tarihte serbest bırakıldığı tam olarak bilinmemekle birlikte Anadolu'ya geldikten sonraki faaliyetleriyle ilgili ilk kayıt 15 Ocak 1415 tarihli bir Venedik Senato kararıdır. Buna göre Trabzonlu bir gemi kaptanı olan Marco Bembo, I. Mehmed'in kardeşi Mustafa adına Bizans İmparatoru ile müzakere etmekle görevli bir Türk'ü gemisine almıştır. Türk, İstanbul'da İmparator ile görüşmemiş ve Venedik'e gelerek Senato'nun huzuruna çıkmayı talep etmiştir. Senatörler Türk'ün önemli teklifleri olduğunu değerlendirmişler ve dinlemeyi kabul etmişlerdir (Thiriet, 1959: 131–132). Venedik Senato kararlarından 18 Ocak 1415 tarihli kayıt bu görüşmeyle ilgilidir. Buna göre Mustafa, taraftarlarıyla birlikte Anadolu'dan Rumeli'ye geçmek için Venedik'ten bir gemi tahsis etmesini istemiştir. Bu sefer Türk elçinin yanında bir de Grek/Bizanslı bulunmaktadır. Senatörler, Venedik'in Osmanlılarla barış içinde bulunduğunu belirtmişler ve Mehmed ile yürütmekte oldukları müzakerelere zarar gelmemesi için Mustafa'nın teklifini geri çevirmişlerdir. Yine de Mustafa'yı "Venedik'in dostu" olarak gördüklerini ifade etmişlerdir (Thiriet, 1959: 132; Barker, 1969: 340; İnalçık, 1991: 976; Heywood, 1993: 710).

Venedik Senato kararlarından iki önemli nokta ön plana çıkmaktadır: Mustafa'nın elçisi İmparator ile neden görüşmemiştir ve ilk kayıta Mustafa'nın elçisi olarak yalnız bir Türk'ten bahsedilirken ikinci kayıta bu Türk elçinin yanında neden bir Grek/Bizanslı bulunmaktadır. Mustafa'nın Türk elçisinin İstanbul'da İmparator II. Manuel Palaiologos ile görüşmemiş olması son derece doğaldır. Çünkü İmparator, Sultan Mehmed'in Anadolu ile meşgul olmasından istifadeyle büyük oğlu Despot İoannes'i naip olarak bırakmış ve 25 Temmuz 1414'te İstanbul'dan ayrılarak önce Taşoz Adası'na daha sonra da Selanik'e gitmiştir (Sphrantzes, 1990: 8; Barker, 1969: 314). Ama bu durum elçinin Bizanslılar ile görüşme ihtimalini ortadan kaldırmadığı gibi neden İmparator ile görüşemediği noktasına açıklık getirmektedir. Çünkü o tarihte İoannes imparator değil sadece naiptir ve eğer elçiyle görüşmüş ise bu elçinin İmparator ile görüştüğü anlamına gelmemektedir. Sonuç itibarıyla söz konusu tarihte Mustafa Çelebi ile Bizans arasında bir temas olmuş ise bu İoannes vasıtasıyla gerçekleşmiş ve durum Selanik'te bulunan II. Manuel'e iletilmiştir. Anlaşılan Bizans İmparatoru Mustafa'yı Rumeli'ye geçirerek olaya doğrudan müdahil olmak istememiş ve bu bağlamda Mustafa'ya desteğinin ifadesi olarak Venedik'e Türk elçiyle birlikte bir Bizanslının da gitmesine rıza göstermiştir.

II. Manuel'in Mustafa olayına doğrudan müdahil olmak istememesinin önemli nedenleri bulunmaktadır. Papalık her zaman Türklere karşı

gerçekleştirilecek bir haçlı seferinin destekçisi olmuştur fakat söz konusu tarihte Konsilci hareket sebebiyle iç meseleleriyle meşguldür. Bununla birlikte haçlı seferi düzenlemek için yüklü miktarda bir meblağa ihtiyaç duyulmaktadır ve Papalık büyük oranda gelir kaybına uğramıştır. Ayrıca bir haçlı seferine kara ve deniz desteği sağlayacak olan Venedik ile Macaristan Dalmaçya’da hâkimiyet sağlamak için savaşılmaktadırlar (Geanakoplos, 1975: 87–90; Setton, 1978: 1–6). Bununla birlikte Manuel, 1414 yılında iki kez (Ocak ve Temmuz) Türklere karşı hareket etmek için Venedik ile Macaristan arasında arabuluculuk etmeyi teklif etmiş ancak Venedik Senatosu bu teklifleri geri çevirmiştir (Barker, 1969: 333; Nicol 2000: 339). Venedik doğu Akdeniz’de ticari çıkarlarının korunması yönünde hareket etmiştir. Süleyman Çelebi ile 1403’de yapılan Antlaşma’nın taraflarından biri olan İtalyan Cumhuriyeti, önemli ticari imtiyazlar elde etmiş ve İmparatorun bütün itirazlarına rağmen Musa Çelebi ile de bir anlaşma yapmıştır (Nicol, 2000: 337–38). Mustafa’nın elçisine verilen cevaptan da anlaşıldığı üzere, Venedik Senatosu 1414–16 yıllarında Sultan I. Mehmed ile de benzer bir anlaşma yapmak için müzakerelerin devamından yana bir tavır sergilemiştir (Imber, 1990: 76; Nicol, 2000: 339).

3. Mustafa Çelebi’nin Rumeli’ye Geçişi ve İmparator II. Manuel’in Tutumu

İmparator II. Manuel 1415 yılının Mart ayında Mora’ya gelmiş ve 8 Nisan’da Heksamilion Suru’nu inşa ettirmeye başlamıştır (Sphrantzes, 1990: 10; Barker, 1969: 310–313). Korinthos Körfezi’nde inşa edilen bu surla İmparator, Mora’nın Türk saldırılarına karşı savunmasını güçlendirmeyi amaçlamıştır (Nicol, 1999: 352).⁴ II. Manuel’in Mora’nın güvenliğiyle meşgul olduğu sırada Sultan I. Mehmed Mustafa’yı himayesine alan Karamanoğlu İbrahim Bey üzerine yürümüş ve onu itaate zorlamıştır (Imber, 1990: 78). Chalkokondyles, Mustafa’nın bundan sonraki hareket tarzını şu şekilde nakletmektedir (Chalkokondyles, 1922: 190):

Bayezid’in oğullarından biri olan Mustafa, kardeşi Musa gibi davranarak, kardeşi Mehmed’in düşmanı olan Sinop beyinin yanına gitti ve onunla anlaşma yaptı. Dakya (Eflâk) idarecisine elçiler göndererek kendisini iyi karşılamasını istedi ve saltanat iddiasında kendi lehinde davranması için pek çok vaatle bulundu.

⁴ Heksamilion 1423 yılının Mayıs/Haziran aylarında Turahan Bey tarafından yıkılmıştır.

Chalkokondyles'in "Sinop Beyi" olarak bahsettiği kişi İsfendiyar Bey'dir. "Eflâk idarecisi" ise Mircea'dır. Bu iki şahıs, yine Chalkokondyles'in naklettiği gibi, Fetret Devri'nde ortak hareket ederek Musa Çelebi'nin Rumeli'ye çıkmasını sağlamışlardır. Tarihçiler, Chalkokondyles'in verdiği bilgiye ilaveten Mustafa'nın Sinop üzerinden 1415 yılının Ağustos'unda Rumeli'ye geçtiğini kaydetmişlerdir (İnalçık, 1991: 976; Heywood, 1993: 710; Imber, 1990: 80). İsfendiyar Bey ve Mircea Mustafa'nın Rumeli'ye gönderilmesinden bir yıl sonra bir kez daha işbirliği yapacak ve Mustafa ile eşzamanlı olarak Rumeli'de isyan başlatan Şeyh Bedreddin'in Eflâk'a çıkmasını sağlayacaklardır (Balivet, 2000: 85 ve 89).

İmparator II. Manuel 1415 yılının ikinci yarısında da Mora'da kalmaya devam etmiştir. Sultan I. Mehmed ise İzmir'i ele geçirmiş ve Cüneyd Bey'i Niğbolu'ya sancakbeyi olarak göndermiştir (Imber, 1990: 79). Ağustos sonunda Türklere karşı oluşturulacak bir ittifak gündeme gelmiştir. Osmanlı donanmasının Ege'deki faaliyetlerinden rahatsızlık duyan Andros Adası'nın Venedikli Dükü Pietro Zeno, Sakız ile Midilli adalarının Cenevizli idarecileri ve Rodos Şövalyeleri ortak bir donanma oluşturma kararı almışlardır. Venedik bu fikre ihtiyatlı yaklaşmışsa da İmparatorun da desteğini sağlamak amacıyla Mora'ya iki elçi göndermiştir. Manuel ittifakı memnuniyetle karşılamış ve daha geniş katılımın sağlanması için teşebbüste bulunulması gerektiğinin altını çizmiştir. Senato ise donanmayla ilgili görüşmeleri Pietro Zeno ile sürdürmesinin daha doğru olacağını belirtmiştir (Barker, 1969: 336; Imber, 1990: 80). Anlaşılan donanmayı oluşturacak taraflar arasında bir nihai anlaşma sağlanamamış ve Manuel Şubat 1416'da bir kez daha Venedik'e başvurarak Ege'deki ittifakın akıbetini sormuştur. Senatörler, Türklere karşı oluşturulacak bir güce katılmaya her zaman hazır olduklarını fakat Ceneviz'in geri adım attığını bildirmişlerdir. Ayrıca Manuel'in Venedik ile Macaristan arasında arabuluculuk yapmak için yinelenen teklifini bir kez daha geri çevirmişler ve İmparatora Rumeli'de bulunan Mustafa ile işbirliği yapması yönünde tavsiyede bulunmuşlardır (Thiriet, 1959: 140; Barker, 1969: 335–336).

1416 yılının Ocak ve Mart aylarında Venedik'in Eğriboz ve İnebahtı'da bulunan kolonileri Osmanlı donanmasıyla kara birlikleri tarafından ağır bir saldırıya uğramıştır (Imber, 1990: 81). Durumdan haberdar olan II. Manuel aynı tarihte Mora'dan İstanbul'a dönmeye karar vermiş ve Gelibolu'da konaklayarak Sultan I. Mehmed ile bir araya gelmiştir. Görüşmeyi nakleden kaynağa göre (Doukas, 1958: 139; Barker, 1969: 320):

Mehmed, İmparatora o kadar büyük güven gösterdi ki, İmparatorluk gemisine çıktı ve İmparator ile birlikte yemek yedi. İmparator da, Mehmed ve maiyetini pek çok hediyeler vererek ağırladıktan sonra buradan ayrıldı. Böylece İmparator ve maiyetini taşıyan gemiler büyük bir memnuniyetle dönüş yolunu tuttu.

1416 yılının Mart ayında gerçekleşen bu görüşmeyi bir iyi niyet ifadesi ve karşılıklı olarak güven tazelemesi olarak değerlendirmek mümkündür. Muhtemelen görüşmenin sonucu her iki tarafı da memnun etmiştir. Çünkü II. Manuel, Mora'nın savunmasını tahkim ettiği halde Osmanlı Sultanının herhangi bir itirazıyla karşılaşmamıştır. Öte I. Mehmed yaklaşan tehlikeler karşısında İmparatorun bir nevi desteğini sağlamıştır. Çünkü bu tarihten bir süre sonra Osmanlı donanması Venedik donanması tarafından ağır bir yenilgiye uğratılmış (29 Mayıs 1416) ve Anadolu ile Rumeli'de meydana gelen isyanlarla Osmanlı Devleti bir kez daha dağılma tehlikesiyle karşı karşıya gelmiştir.

4. Mustafa Çelebi'nin Saltanat İddiası ve Bizans'a Sığınması

Mustafa Çelebi, Eflâk'a geçtikten sonra taraftar toplamak maksadıyla Rumeli uc beyleriyle görüşmeler yapmıştır (Chalkokondyles, 1922: 190). I. Mehmed tarafından Niğbolu Sancakbeyi olarak atanmış olmasına rağmen durumundan memnun olmayan Cüneyd Bey ona katılma kararı almıştır (Melikoff, 1965: 598; Imber, 1990: 82). Musa Çelebi'nin kazaskerliğini yapan ve Cüneyd Bey'in Ohri'deki beyliği sırasında kendisiyle iyi ilişkiler içinde olan Şeyh Bedreddin de Eflâk'tan Bulgaristan'a giderek taraftarlarını örgütlemeye başlamıştır (Balivet, 2000: 56–57, 68–71, 86–87). 1416 sonbaharında Mustafa'nın harekete geçmesi tüm koşullar uygun bir hal almıştır. Böylece Mustafa Çelebi ile Cüneyd Bey 1416 Ekim'inde Eflâk birliklerinin yardımıyla Tuna'yı geçerek Bulgaristan topraklarını yağmalamaya başlamışlardır. Bu sırada Edirne'de bulunan Sultan I. Mehmed önce Cüneyd Beyi öldürtmek için iki kişiyi göndermiş ve daha sonra ordularını toplayarak Eflâk'a hareket etme kararı almıştır. Bu sırada Mustafa'nın Tesalya'ya yöneldiğini öğrenmiş ve o da aynı istikamete ilerlemiştir (Doukas, 1958: 155–157). Olayların görgü tanığı Selanik Başpiskoposu Symeon “Tarihi Nutku”nda bu olayı şu şekilde nakletmektedir (Symeon, 1979: 49–50):

Ancak uyumayarak tetikte bekleyen Demetrios, Anadolu'dan Eflâk'a, oradan da ordusu ile birlikte Trakya ve Makedonya bölgelerine geçtiği zaman dinsiz Sultanı çok fazla tedirgin eden Mustafa'yı harekete geçirdi. Böylece Sultan kalabalık ordusunu yanına alarak, Mustafa'nın asker toplamasına, toprak ele geçirmesine ve güçlenmesine engel olmak için peşinden gitti. Sultan, Mustafa'yı güçsüz iken yenilgiye uğratmak, yakalamak ve sonunda da öldürmek istemekteydi. Ancak bize karşı küstahlıkla hareket ederek, üzülmemize sebep olmaması için İsa ve bizim tepkilerimiz sayesinde başarıya ulaşamadı. Martyrin şehri (yani Selanik), Mustafa'nın sığınağı oldu. Mustafa'nın şehre sığınmasından bir saat sonra Sultan, ordularıyla birlikte Selanik'in dışında görüldü. Tanrı, düşmanlarımıza karşı yeni düşmanlar harekete geçirdiği için biz güçsüzler düşmanlarımız tarafından yardım gördük ve bizim lehimize mucizevî bir olay gerçekleşti.

Symeon'un amacı tarih yazmak değildir. O bir din adamıdır ve Selanik'in koruyucu Azizi Demetrios'un mucizelerini anlatarak kent halkını Türklere karşı uyanık olmaya davet etmektedir. Ancak görgü tanığı olması sebebiyle anlatımı büyük önem taşımaktadır. Ayrıca verdiği bilgi dönemin diğer Bizans kaynaklarıyla da paralellik arz etmektedir. Symeon'a göre Mustafa'nın Selanik'e sığınması Aziz Demetrios'un bir mucizesidir. Chalkokondyles bu olayın nasıl gerçekleştiğini farklı bir üslupla şu şekilde anlatmaktadır (Chalkokondyles, 1922: 191):

<Mustafa>, Helenlerin soylularına elçi gönderdi ve anlaşma yaptıktan sonra kente (yani Selanik'e) geldi. Mehmed kardeşinin Selanik'te bulunduğunu öğrendiğinde ordularını toplayarak kent üzerine yürüdü ve Helenlerden kardeşini istedi. Selanik idarecisi Bizans İmparatoruna elçi göndererek Bayezid'in oğlu Mustafa'nın yanında bulunduğunu, Mehmed'in de buraya geldiğini ve gerçek kardeşi ölmüş olduğu için bu şahsın bir düzmece olduğunu iddia ederek kendisine teslim edilmesini istediğini bildirdi.

Chalkokondyles ile benzer bilgi nakleden Doukas'a göre de I. Mehmed, Selanik'e sığınmış olan Mustafa Çelebi ile Cüneyd Bey'in kendisine teslim edilmesini istemiştir. II. Manuel'in çocuk yaşta oğlu Despot Andronikos'un naibi olarak kent idareciliğini yürüten Demetrios Leontares İmparatorun izni olmadan sığınmacıları teslim etmesinin imkânsız olduğunu

belirtmiş ve İmparatorun iznini almak için İstanbul’a bir elçi göndereceğini ifade etmiştir (Doukas, 1958: 157). İmparator II. Manuel Selanik’teki durumdan haberdar olduğunda I. Mehmed’e bir elçi göndermiş ve Mustafa ile Cüneyd’i teslim etmesinin imkânsız olduğunu, yine de serbest kalmalarına da rıza göstermeyeceğini bildirmiştir (Doukas, 1958: 157–159). Ayrıca İmparator II. Manuel, oğlu İoannes’i Selanik’e göndererek Mustafa’nın kentten uzaklaştırılmasını sağlamıştır (Sphrantzes 1990: 10). I. Mehmed, Şeyh Bedreddin’in isyanını bastırmak zorunda olduğundan Selanik kuşatmasına ara vermiştir. Ancak isyanı bastırdıktan (18 Aralık 1416) sonra yeniden Selanik’i kuşatmaya başlamıştır.

1416 yılının Aralık sonunda veya 1417 Ocak’ında Bizans İmparatoru II. Manuel, Sultana elçi göndererek Mustafa Çelebi’nin yanında bulunan otuz kişiyle Cüneyd Beyin yanında bulunan on kişinin masraflarının karşılanmasını istemiştir. Sultan I. Mehmed, kendisi hayatta olduğu sürece Mustafa’nın serbest bırakılmaması koşuluyla Bizans’a yıllık üçyüzbin akçe ödemeyi kabul etmiştir. Anlaşma hakkında bilgi veren Doukas, Mehmed’in ölümünden sonra İmparatorun “kendi yararının gerektirdiği doğrultuda ve Mehmed’in varislerinin tutumuna göre davranmakta özgür olacağını” kaydetmiş ve Bizans elçilerinin “Mehmed’in yeminlerini de içeren yazılı resmi anlaşma metnini” aldıktan sonra Edirne’den ayrıldıklarını ifade etmiştir (Doukas, 1958: 159–161). Bundan sonra Mustafa, bir süreliğine Mistra’da tutulduktan sonra Limni Adası’na gönderilmiş, Cüneyd Bey ise, İstanbul’da Pammakaristos Manastırı’na hapsedilmiştir (Chalkokondyles, 1922: 191; Doukas, 1958: 159; Barker, 1969: 342; Imber, 1990: 82).

5. Sonuç

Mustafa Çelebi’nin ilk saltanat iddiası 1416 Aralık–1417 Ocak ayı arasında bir tarihte son bulmuştur. Rumeli’nin bir kez daha Osmanlı şehzadeleri arasında taht mücadelesine sahne olduğu bu dönemde Bizans’ın Mustafa’ya sağladığı destek oldukça tartışmalıdır. Ancak İmparator II. Manuel ile oğlu Despot İoannes’in olayların tamamen dışında kaldığını da söylemek mümkün değildir. Mustafa Çelebi muhtemelen Bizans tarafından teşvik edilmiş, fakat İmparator arka planda kalmayı tercih etmiştir. Despot İoannes’in Selanik’e gelerek konuyla ilgilenmesi Bizans’ın bu olaya verdiği önemi vurgulamaktadır. 1416 yılında Osmanlı Devleti içinde yaşanan kargaşa ve Venedik donanması tarafından alınan yenilgi Mustafa’nın iktidar mücadelesine ivme katmış olsa da, başarıyla sonuçlanmasını sağlayamamıştır. Bundan sonra Mustafa Çelebi’nin İmparator tarafından tutuluyor olması, şüphesiz Bizans için bir kazanım olmuştur. Ancak Sultan II. Murad’ın tahta çıkışından sonra (1421) Mustafa’nın ortak İmparator VIII. İoannes tarafından taht mücadelesine teşvik edilmesi Bizans’ı yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.

KAYNAKÇA

- AKA, İsmail. (1994). *Mirza Şahruh ve Zamanı, (1405-1447)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- BARKER, John W. (1969). *Manuel II Palaeologus (1391-1425), A Study in Late Byzantine Statesmanship*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- BALIVET, Michel. (2000). *Şeyh Bedreddin, Tasavvuf ve İsyân*. (Çev. Ela Güntekin). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- CHALKOKONDYLES, Laonikos. (1922). *Laonici Chalkokandylae, Historiarum Demonstrationes I*. (Ed. E. Jenö Darko). Budapest: Academia Litterarum Hungarica.
- DELİLBAŞI, Melek. (1989). *Johannis Anagnostis, "Selânik (Thessaloniki)'nin Son Zaptı Hakkında Bir Tarih" (Sultan II. Murad Dönemine Ait Bir Bizans Kaynağı)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- DENNIS, George T. (1971-78). "1403 Tarihli Bizans-Türk Antlaşması". (Çev. Melek Delilbaşı). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 29 (1-4):153-166.
- DOUKAS. (1958). *Istoria Turco-Byzantina (1361-1462)*. (Ed. Vasile Grecu). Bucharest: Editura Academiei Republicii Populare Romine.
- ENVERÎ. (2003). *Fatih Devri Kaynaklarından Düstûrnâme-i Enverî, Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1466)*. (Haz. Necdet Öztürk). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- GEANAKOPOLOS, Deno. (1975). "Byzantium and the Crusades, 1354-1453". *A History of the Crusades*. (Ed. Kenneth M. Setton). Madison-Wisconsin-London: The University of Wisconsin Press. 3:63-103.
- HEYWOOD, Colin J. (1993). "Mustafa". *Encyclopedia of Islam 2nd Edition*. VII, 710-712.
- IMBER, Colin. (1990). *The Ottoman Empire 1300-1481*. İstanbul: The Isis Press.
- İNALCIK, Halil. (1991). "Mehmed I". *Encyclopedia of Islam 2nd Edition*. VI, 973-978.
- (1989). "The Ottoman Turks and the Crusades (1329-1451)". *A History of the Crusades* (Ed. Kenneth M. Setton). Madison-Wisconsin-London: The University of Wisconsin Press. 6:222-310.
- KASTRITSIS, Dimitris J. (2007). *The Sons of Bayezid: Empire Building and Representation in the Ottoman Civil War of 1402-1413*. Leiden-Boston: Brill.
- MELIKOFF, Irene. (1965). "Djuneyd". *Encyclopedia of Islam 2nd Edition*. II, 598-600.

- NICOL, Donald M. (1999). *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*. (Çev. Bilge Umar). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- (2000). *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma*. (Çev. Gül Çağalı Güven). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yaymevi.
- SETTON, Kenneth M. (1978). *The Papacy and the Levant (1204-1571), vol. II, The Fifteenth Century*. Philadelphia: The American Philosophical Society.
- SPHRANTZES, Georgios. (1990). *Cronaca*. (Ed. Riccardo Maisano). Roma: Accademia Nazionale dei Lincei.
- SYMEON, Archbishop of Thessaloniki. (1979). *Politico-Historical Works of Symeon Archbishop of Thessalonica (1416/17-1429)*. (Ed. David Balfour). Wien: Verlag Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften.
- TEKİNDAĞ, Şehabeddin. (1960). “Mustafa Çelebi”. *İslam Ansiklopedisi*. VIII, 687-689.
- THIRIET, F. (1959). *Régestes des Délibérations du Sénat de Venise Concernant le Romanié, Tome Deuxième, 1400-1430*. Hague: Paris Mouton&Co La Haye.
- UZUNÇARŞILI, İsmail, Hakkı. (1947). *Osmanlı Tarihi, I. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- ZACHARIADOU, Elizabeth A. (1983). “Süleyman Çelebi in Rumili and the Ottoman Chronicles”, *Der Islam* 60 (2):268-290.